

PUT KA PRAVDI

PORTRET SUDIJE: VINKA BERAHА-NIKIĆEVИĆ, SUDIJA VEĐA ZA RATNE ZLOČINE OKRUŽNOG SUDA U BEOGRADU

ODGOVORNO PREVLADAVANJE VREMENA

Dorotea Čarnić *Novinar «Politike»*

Sudija učestvuje u stvaranju pravde, a veće dužnosti od toga sigurno da nema. Ovo je izuzetno težak i odgovoran zadatak, jer naše odluke treba da podnesu težinu prevladavanja vremena. To je test sadašnjosti i test budućnosti

Vinka Beraha - Nikićević, sudija Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, javnosti je postala poznata kao predsednik veća koje je donelo drugu prvostepenu presudu za ratni zločin nad Muslimanima iz sela Sjeverin, nakon što je Vrhovni sud Srbije poništio prvu. Bio je to jedan od prvih procesa za ratne zločine pokrenutih pred pravosuđem u Srbiji, a vođen je u redovnom postupku, jer je optužnica stupila na pravnu snagu pre formiranja suda specijalizovanog za tu oblast.

Po osnivanju Veća za ratne zločine, sudija Vinka Beraha - Nikićević bila je član tročlanog veća sastavljenog od sudija profesionalaca u predmetu "Ovčara", prvom postupku pokrenutom pred tim sudom, za zločin nad hrvatskim zarobljenicima. Učestvuje u procesu poznatom kao "Škorpioni", gde su žrtve bili srebrenički muslimani kao i u slučaju ubistva trojice američkih državljanina albanskog porekla, braće Bitići. Sudija Beraha-Nikićević je predsednik veća u nedavno započetom sudskom postupku za ratni zločin nad Albancima u Suvoj Reci.

Kaže da su suđenja za ratne zločine test sadašnjosti i budućnosti. Takvi procesi su za nju profesionalni izazov. Za predmete se priprema dugo i temeljno, čak i kada to podrazumeva vreme predviđeno za porodicu. Uoči velikih suđenja nedostupna je i za svoje prijatelje. Iako je svesna rizika svoje profesije, jedino što oseća je ponos i odgovornost.

Kako ste odlučili da postanete sudija za ratne zločine?

- Prvenstveno je to bio veliki izazov za mene. Karijeru sam započela 1987. godine, a u Okružni sud sam došla 2000. godine. Odmah po osnivanju Veća za ratne zločine moje opredeljenje je bilo da dođem u taj sud, bez obzira na rizik i na to što je, u vreme kada se krenulo, postojao animozitet prema tim suđenjima. To me je još više motivisalo da dođem u novoosnovani sud.

Kako pamtite početak rada suda za ratne zločine? Da li su se društvene prilike i odnos javnosti prema ovim sudskim procesima menjali od 2003. godine, kada je sud osnovan, do danas?

- Deo javnog mnjenja nije prihvatao postojanje odgovornosti određenih ljudi i delovanje tih ljudi u izvesnim periodima. Smatralo se da je to bilo delovanje iz patriotizma i rodoljublja, što je otežavalo ta suđenja, ali je to, na svu sreću, bilo samo u početku. Neki statistički podaci pokazuju da se svest ljudi promenila i da se sada gleda pozitivno na ta suđenja, što je jako dobro. Bitno je da zločin nikada i nikako

ne može biti osnova na kojoj bi mogli da se grade politički i nacionalni interesi. To je bio i moj motiv da učestvujem u tim suđenjima.

Da li je javnost u Srbiji sada spremnija nego ranije da osudi zločin bez obzira na to kojoj naciji pripadaju počinioci i žrtve?

- Mislim da se odnos javnosti u tom smislu dosta promenio nabolje, ali treba još raditi na tome. Moram da skrenem pažnju da i mediji treba da ratnom zločinu pristupe sa profesionalne strane. Ne smeju zaboraviti ni žrtve, ni počinioce ratnih zločina, bez obzira kom narodu oni pripadaju. Zato je veoma važna dobra saradnja medija sa pravosudnim organima, jer građanima treba približiti i dočarati tu istinu i što je to što se dogodilo, iako se to teško prihvata. Svi koji su počinili ratne zločine, bez obzira na to kojoj naciji i veri pripadaju, moraju odgovarati. I pored pomaka u svemu tome, suočavanje sa istinom da su ratni zločini počinjeni dug je i mukotrpan proces. Međutim, kada pomislite da je krajnji cilj suočavanja sa prošlošću u bivšoj Jugoslaviji pomirenje, koje bi odvratilo od činjenja zločina u nekoj budućnosti, u tom smislu je od izuzetne važnosti procesuirati ratne zločine pred domaćim sudovima. Smatram da počinioci ratnih zločina treba da odgovaraju pred domaćim sudovima. To će dati veću šansu procesu pomirenja u regionu koje je itekako nama u ovim uslovima potrebno.

Kakav je odnos medija prema suđenjima za ratne zločine? Da li mislite da je toj temi posvećeno dovoljno prostora i da li mediji to rade na dobar način?

- Pratim medije i primećujem da se objavljuju komentari o sudskim odlukama i očekivanja kakve bi presude trebalo doneti. Postoji senzacionalizam zbog čega do sada nisam želeta da dajem intervjuje, ali smatram da ima i korektnog i objektivnog izveštavanja. Toga treba da bude što više, jer se time štiti i integritet suda. Vrlo je bitno medijima skrenuti pažnju da, kada izveštavaju sa suđenja, moraju da vode računa o nepovredivosti pretpostavke nevinosti, što je i zakon regulisao. Svako se smatra nevinim dok se njegova krivica ne utvrdi pravosnažnom presudom nadležnog suda. Mediji treba da shvate poruku ovih suđenja, da pošalju poruku šta se dešavalo, kakvi su zločini počinjeni, ko je počinio te zločine i da takvi zločini ne smeju ostati nekažnjeni. Treba sudijama omogućiti mirnu atmosferu u ovim suđenjima, posebno zbog toga što sudija učestvuje u stvaranju pravde, a veće dužnosti od toga sigurno da nema. Ovo je izuzetno težak i odgovoran zadatak, jer naše odluke treba da podnesu težinu prevladavanja vremena. To je test sadašnjosti i test budućnosti. To su odluke koje treba da stoje, one treba da prežive, da prevladaju ovo vreme.

Da li u Srbiji postoji politička volja za procesuiranje optuženih za ratne zločine?

- Ja mislim da postoji, možda u početku nije postojala, ali sada postoji. Mislim da imamo podršku vlasti. Naš posao se sada više ceni nego u početku. Nažalost, postoji nepoverenje građana u sudove, sudije i tužioce. To je ono što je jako negativno i što narušava ugled sudstva. Preko medija se komentariše rad suda, postavljaju se pitanja zašto je doneta ovakva ili onakva odluka, zašto nije drugačija kazna. Mislim da to sve dovodi do posledice da ljudi gube poverenje u sud.

Privlačnost izazova

Šta je najveća satisfakcija sudije za ratne zločine?

- Moj motiv je izazov i to je nešto što se prvi put radi i što ne može da vas ostavi ravnodušnim. Bilo je komentara da su sudijama u Veću za ratne zločine i za organizovani kriminal motiv velike plate. Naravno da sudija treba da bude dobro plaćen, plata mora da garantuje pristojan život, jer sudija nema ništa osim ovog posla. Tvrdim da za sve moje kolege koje su u ovom veću nije motiv plata, već izazov ovog posla. Ja sam i po prirodi takva da me izazovi privlače. Volim sudnicu, volim taj posao. Radili smo i kad nam je plata bila nekoliko maraka. Sudija je ipak entuzijasta.

Kako pritisci javnosti deluju na Vas i šta činite da se oduprete nekim očekivanjima?

- Ja pritisak ne osećam. To su komentari, a sudija treba profesionalno da obavlja svoju dužnost, treba da se potpuno izoluje od priča. Sigurno nije priyatno ako tako nešto čujete, ali ne smete da dozvolite da to utiče na vas. Sudija mora da sudi na osnovu Ustava i zakona. Glas sudije je glas zakona i taj glas ne može nikada da zamre. Nikada nisam osetila pritisak vlasti, niti je od mene traženo da donesem određenu presudu ili kaznu. Zaista sam ponosna što sam sudija, bilo koje vreme da je u pitanju. Mislim da većina mojih kolega ne radi pod pritiskom javnosti ili političara. Kada sudite na osnovu Ustava i zakona, kada ste potpuno nezavisni, onda nema razloga ni da se osećate ugroženim od pritisaka.

Sa kojim specifičnim teškoćama se sreće sudija u postupku za ratne zločine?

- Dokaz često može biti samo svedok. Pitanje važnosti iskaza svedoka je veoma značajno zato što su to

nekad ključni i jedini dokazi. Treba obezbediti prisustvo tih svedoka što je veoma teško na suđenjima za ratne zločine. Zbog protoka vremena najčešće nije moguće doći do materijalnih dokaza, tako da treba posvetiti posebnu pažnju jako osetljivom pitanju iskaza svedoka. Vrlo je važno ohrabriti te ljudi da dođu da svedoče, pomoći im. Bez obzira na to da li će to ići u prilog odbrani ili optužbi, mora da se čuje glas istine. U tome nam je mnogo pomogla i nova služba pri našem sudu. To je Služba za podršku svedocima i žrtvama. Bilo je neophodno formirati takvu službu u cilju primene Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine. Cilj je da svedoci dobiju potrebnu ekonomsku, socijalnu, psihološku i pravnu pomoć, da se upoznaju sa tokom krivičnog postupka i sa pravima i obavezama koje im pripadaju.

Deo javnosti smatra da u procesima izostaju nalogodavci i da odgovaraju samo direktni počinoci, čime je izbegnuto da se pred sudom nađu svi za koje se sumnja da su počinili ratne zločine.

- To je pitanje za tužilaštvo, a ne za sud. Sudija postupa isključivo na osnovu optužnice i ne može se ići van tog okvira. Ako je optužnica podignuta protiv izvršilaca, sud se ne može upuštati u to ko su organizatori.

U javnosti se polemisalo oko mogućnosti da suđenja za ratne zločine direktno prenose televizijske stanice. Kakav je vaš stav o tome, da li bi uvođenje kamere u sudnice moglo da pomogne da javnost stekne objektivniju predstavu o tim procesima?

- Tačno je da je javnost element pravičnog suđenja, ali uvođenje kamera kao elementa javnosti može da ugrozi privatnost učesnika u krivičnom postupku. Svaki učesnik u postupku nije jednako sposoban da savršeno funkcioniše pred kamerama. Javnost suđenja je obezbeđena i kada novinari prisustvuju suđenjima, kada objektivno izveštavaju o suđenjima. Na taj način je javnost dovoljno uključena, tako da nisam zagovornik televizijskog snimanja i smatram da ne bi bilo dobro uvesti kamere u sudnicu.

Sva suđenja za ratne zločine su pod lupom javnosti, a sudije su postale javne ličnosti. Da li vam nekad predstavlja opterećenje to što ste u centru pažnje? Da li ste ikad pomislili da ste pogrešili što ste umesto mirnijih i jednostavnijih predmeta u redovnom судu izabrani procese pod budnim okom javnosti?

- To jeste vrsta opterećenja, ali taj posao koji sam izabrao iziskuje javnost. Sva suđenja se prate. Ima ljudi koji vole da su u centru pažnje, ja nisam od tih, ali nisam se nijednog trenutka pokajala što sam se opredelila da učestvujem u suđenjima za ratne zločine, baš naprotiv osećam se ponosno što radim takav posao.

U Srbiji je bilo više slučajeva da su sudije dobijale vrlo ozbiljna upozorenja i pretnje. Da li razmišljate o svojoj bezbednosti?

- To su me mnogi pitali kada sam počela da radim ovaj posao. Suđenja za organizovani kriminal i za ratne zločine spadaju u suđenja visokog rizika, ali uopšte ne gledano, čitav sudijski posao je rizičan posao. Ja o svojoj bezbednosti uopšte ne razmišljam, jer smatram da radim na osnovu Ustava i zakona. Čim radite tako, nemate čega da se plašite. Sudija je u izricanju pravde nezavisan od bilo koje vlasti i uticaja, osim vlasti zakona i njegovog legitimeta i smatram da nemam čega da se plašim. Znam da ni moje kolege nisu opterećene razmišljanjima o bezbednosti, baš naprotiv. Možda je to čudno. Ja moram da citiram antičku maksimu "Ići sudiji znači ići pravdi". Istina mora da izađe na videlo. Sudija je glas zakona i to ne može zamreti, bez obzira da li će ja ili neko drugi biti u nekom predmetu. Taj glas postoji. Mora se suditi na osnovu zakona. Ne bih se opredelila za ovaj posao da u to ne verujem i da sam imala osećaj straha.

Pristup svedocima i žrtvama

Kako sprečiti da svedoci i žrtve ratnih zločina ne dožive novu traumu zbog pojavljivanja i svedočenja na sudu?

- Organizovani su semnari i edukacije za sudije u kojima smo se obučavali o tom problemu. Pristup žrtvama je veoma značajan, da ih na neki način ohrabrimo da dođu. I sam dolazak u sudnicu i davanje iskaza treba da omoguće svedocima i žrtvama da osete katarzu kada mogu da ispričaju svoje priče i da opišu šta im se zapravo desilo. Posebne poteškoće su u tome što ti ljudi treba da govore o događajima koji su se desili pre nekoliko godina. Kad pogledate tu vremensku distancu i psihološke posledice na svedoke i žrtve, jasno je da sve to utiče na njihovo pamćenje. Zato se mora obazrivo pristupiti i svedocima i žrtvama.